

Wprowadzenie teoretyczne

Doświadczenie „REFRAKCJA”

Definicja współczynnika załamania światła

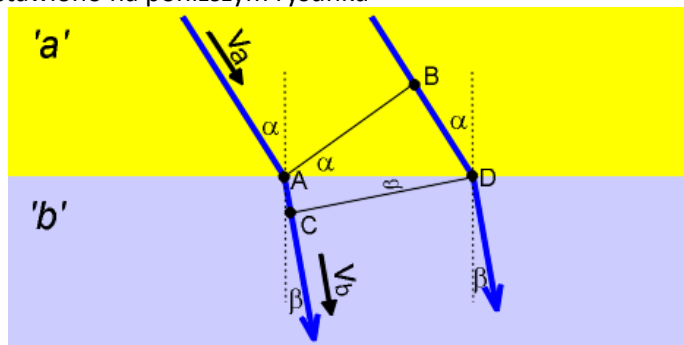
Światło jest falą elektromagnetyczną. Jej szybkość w próżni wynosi $c = 299792458 \text{ m/s} \pm 1 \text{ m/s}$. W ośrodku materialnym szybkość ta jest mniejsza. Współczynnik załamania światła w danym ośrodku jest równy stosunkowi szybkości światła w próżni c do szybkości v w tym ośrodku:

$$n = \frac{c}{v}$$

Względny współczynnik załamania światła ośrodka b względem ośrodka a zdefiniujemy analogicznie, jako stosunek szybkości w ośrodku a do szybkości w ośrodku b .

$$n_{ba} = \frac{v_a}{v_b}$$

Prawo Snella mówi o tym, że światło przechodzące z jednego ośrodka do drugiego zmienia kierunek rozchodzenia się, jak przedstawiono na poniższym rysunku

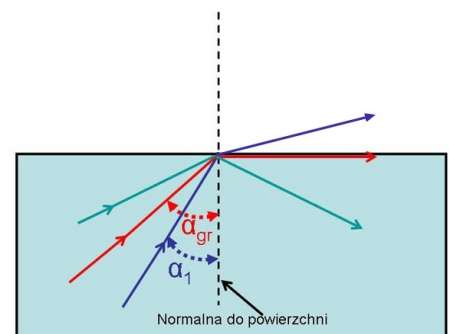

Zgodnie z zasadą Fermata droga AC jest przebywana przez światło w tym samym czasie co droga BD. Zatem:

$$t_{A \rightarrow C} = t_{B \rightarrow D} \Rightarrow \frac{AC}{v_b} = \frac{BD}{v_a} \Rightarrow \frac{AC}{AD v_b} = \frac{BD}{AD v_a} \Rightarrow \frac{\sin \beta}{v_b} = \frac{\sin \alpha}{v_a} \Rightarrow \frac{v_a}{v_b} = \frac{\sin \alpha}{\sin \beta}$$

czyli: $n_{ba} = \frac{\sin \alpha}{\sin \beta}$ co stanowi prawo Snella.

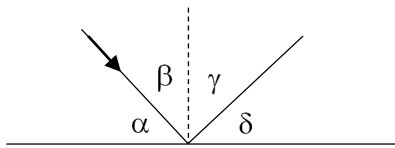
Całkowite odbicie wewnętrzne. Jeżeli światło przechodzi z ośrodka, w którym rozchodzi się z dużą prędkością do ośrodka, w którym biegnie wolniej, to kąt załamania jest mniejszy od kąta padania. W przeciwnym przypadku (np. woda-powietrze) kąt załamania jest większy od kąta padania. W związku z tym, w ośrodkach, gdzie światło rozchodzi się wolniej będzie istniał graniczny kąt padania, dla którego światło załamane będzie ślizgać się po powierzchni ośrodka ($\beta = 90^\circ$). Dla kątów większych od kąta granicznego nastąpi odbicie wewnętrzne i światło nie przejdzie do drugiego ośrodka.

„REFRAKCJA”

Pytania do przygotowania:

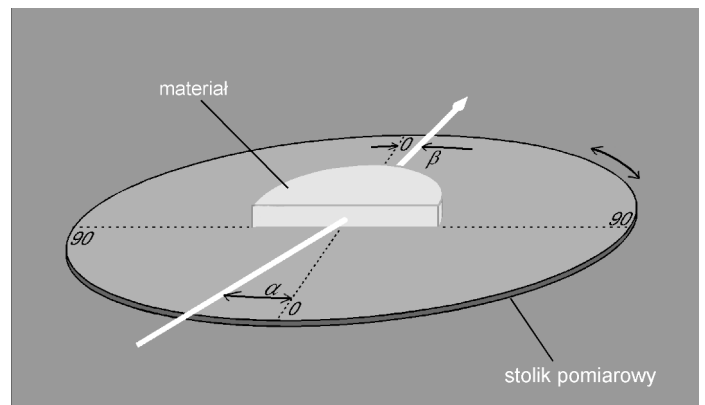
1. Podaj definicję względnego współczynnika załamania światła i jego jednostkę.
2. Podaj definicję bezwzględnego współczynnika załamania światła i jego jednostkę.
3. Ile wynosi wartość współczynnika załamania światła dla takich materiałów jak woda, szkło, pleksi?
4. Dlaczego wartość współczynnika załamania światła wynosi więcej niż jeden?
5. Podaj prawo odbicia i pokaż je na rysunku w oparciu o optykę geometryczną.
6. Podaj prawo załamania światła (prawo Snella).
7. Pokaż na rysunku prawo załamania w oparciu o optykę geometryczną i wyjaśnij co to jest kąt załamania.
8. Na czym polega zjawisko całkowitego wewnętrznego odbicia?
9. Jakimi literami oznaczone są na rysunku kąty padania i załamania?
10. Pod jakim kątem światło odbiło się od lusterka, jeżeli suma kątów padania i odbicia wynosiła 60° ?
11. Jeżeli kąt δ na rysunku poniżej jest równy 30° to ile wynosi wartość kąta padania?

12. Podaj definicję radiana.
13. Podaj sposób przeliczania stopni kątowych na radiany, np. 10° ile to radianów?
14. Podaj sposób przeliczania radianów na stopnie kątowe, np. 1 radian ile to stopni kątowych?
15. Podaj cechy światła laserowego.

Wskazówki do wykonania pomiarów:

1. Ustawić soczewkę w takiej pozycji, aby jej płaska powierzchnia pokrywała się z prostą przechodzącą przez oznaczenia kątów 90° , a środek płaskiej powierzchni pokrywał się ze środkiem tarczy.
2. Ustawić promień lasera w taki sposób, aby pokrywał się z prostą przechodzącą przez oznaczenia kątów 0° .
3. Obrócić tarczę o wybrany kąt α . Odczytać kąt padania promienia lasera na płaską powierzchnię soczewki α , oraz odczytać kąt załamania wiązki lasera β .
4. Zmieniając położenie tarczy wykonać pomiary w zakresie do kąta $\alpha = 60^\circ$.
5. Powtarzać do uzyskania dziesięciu wartości kątów α i dziesięciu kątów β .
6. Wykonać obliczenia zgodnie z instrukcją i sporządzić wykres próbny w arkuszu kalkulacyjnym. W obliczeniach pamiętać o używaniu jednostek podstawowych układu SI dla wszystkich kątów.
7. Sporządzić protokół z pomiarów i niepewności pomiarowych.

UWAGA:

- Ze względu na zbyt dużą szerokość wiązki światła załamane oraz jej mniejsze natężenie z powodu odbicia części światła od powierzchni soczewki, przy kącie padania większym niż 60° , należy ograniczyć pomiary do kątów poniżej tej wartości.

„REFRAKCJA”

Student 1: Wyznaczanie współczynnika załamania światła.

Student 2: Sprawdzanie prawa Snella.

Prawo Snella (Snelliusa) mówi, że promienie: padający na granicę ośrodków i załamany oraz prostopadła do granicy ośrodków (normalna) leżą w jednej płaszczyźnie, a kąty spełniają zależność:

$$n_{21} = \frac{n_2}{n_1} = \frac{\sin \alpha}{\sin \beta}$$

gdzie:

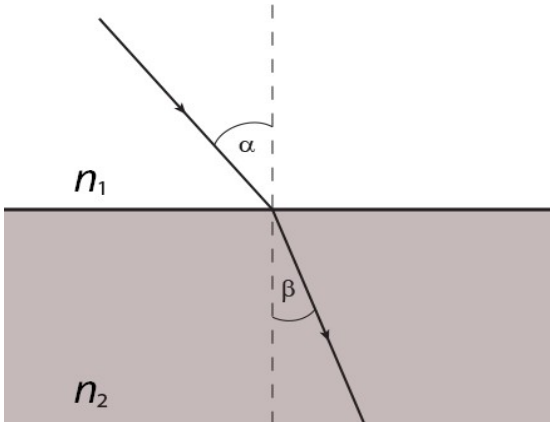
n_{21} – względny współczynnik załamania światła (ośrodka 2 względem ośrodka 1)

n_2 – współczynnik załamania światła ośrodka 2

n_1 – współczynnik załamania światła ośrodka 1

Z zasady Fermata wynika, że względny współczynnik załamania światła n_{21} równy jest też odpowiedniemu stosunkowi prędkości fali świetlnej w tych ośrodkach:

$$n_{21} = \frac{n_2}{n_1} = \frac{v_1}{v_2}$$

<p style="text-align: center;">$\sin \alpha = n \cdot \sin \beta$</p>	<p style="text-align: center;">$\sin \beta = \frac{1}{n} \cdot \sin \alpha$</p>
<p>Zatem, aby wyznaczyć współczynnik załamania światła metodą bezpośrednią należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykonać pomiary zależności kąta załamania β od kąta padania α, - sporządzić wykres zależności $\sin \alpha$ od $\sin \beta$, - odczytać z niego wartość współczynnika załamania światła 	<p>Zatem, aby sprawdzić zależność kąta załamania od kąta padania, należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykonać pomiary zależności kąta załamania od kąta padania, - sporządzić wykres zależności $\sin \beta$ od $\sin \alpha$ - zanalizować jego liniowość

„REFRAKCJA”

Student 1: Wyznaczanie współczynnika załamania światła.

1. Wyniki pomiarów

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
α	[°]										
β	[°]										
$\Delta\beta$	[°]										

$\Delta\alpha = \dots$

2. Obliczenia (przykładowe – odnoszą się np. do pomiaru nr 3)

$\sin\alpha = \dots$

$\sin\beta = \dots$

$\Delta\sin\alpha = |\sin(\alpha) - \sin(\alpha + \Delta\alpha)| = \dots$

$\Delta\sin\beta = |\sin(\beta) - \sin(\beta + \Delta\beta)| = \dots$

3. Wyniki obliczeń

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
$\sin\alpha$	[-]										
$\sin\beta$	[-]										
$\Delta\sin\alpha$	[-]										
$\Delta\sin\beta$	[-]										

4. Wykres

+ obliczenie n (nachylenie prostej „najlepszego dopasowania”)

+ obliczenie n' (nachylenie prostej odchylonej)

+ obliczenie dokładności metody $\Delta n = |n - n'|$

5. Podsumowanie

Wyznaczona wartość ... wynosi ...

Dokładność metody: ...

Dodatkowe wnioski, spostrzeżenia, przyczyny niepewności pomiarowych.

„REFRAKCJA”

Student 2: Sprawdzanie prawa Snella.

1. Wyniki pomiarów

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
α	[°]										
β	[°]										
$\Delta\beta$	[°]										

$\Delta\alpha = \dots$

2. Obliczenia (przykładowe – odnoszą się np. do pomiaru nr 3)

$$\sin\beta = \dots$$

$$\sin\alpha = \dots$$

$$\Delta\sin\beta = |\sin(\beta) - \sin(\beta+\Delta\beta)| = \dots$$

$$\Delta\sin\alpha = |\sin(\alpha) - \sin(\alpha+\Delta\alpha)| = \dots$$

3. Wyniki obliczeń

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
$\sin\beta$	[-]										
$\sin\alpha$	[-]										
$\Delta\sin\beta$	[-]										
$\Delta\sin\alpha$	[-]										

4. Wykres

5. Podsumowanie

Ponieważ na wykresie ... można poprowadzić prostą przechodzącą przez wszystkie prostokąty niepewności pomiarowych, nie ma podstaw do stwierdzenia odstępstwa od ...

Ewentualnie: Odstępstwo od liniowości w zakresie ... może wynikać z ....

Dodatkowe wnioski, spostrzeżenia, przyczyny niepewności pomiarowych.